

Fejlődés és diszkrimináció – Tanulmány a nők helyzetéről

„A hagyomány útmutatás, nem börtön”. Ez ideális esetben csakugyan így működik, vannak azonban olyan országok, amelyeket egyes kulturális hagyományaik szegénységre ítélnek. Sok olyan hely van még a világban, ahol a nők státuszát befolyásoló társadalmi és kulturális normák is hozzájárulnak a szegénység fenntartásához. A nőkkel szembeni diszkrimináció azonban még a fejlett gazdaságokban is tovább él, és megmutatkozik többek között a nők és a férfiak fizetése közötti különbségekben.

Tárgyszavak: diszkrimináció; fejlődő ország; előregedés; népesség; OECD.

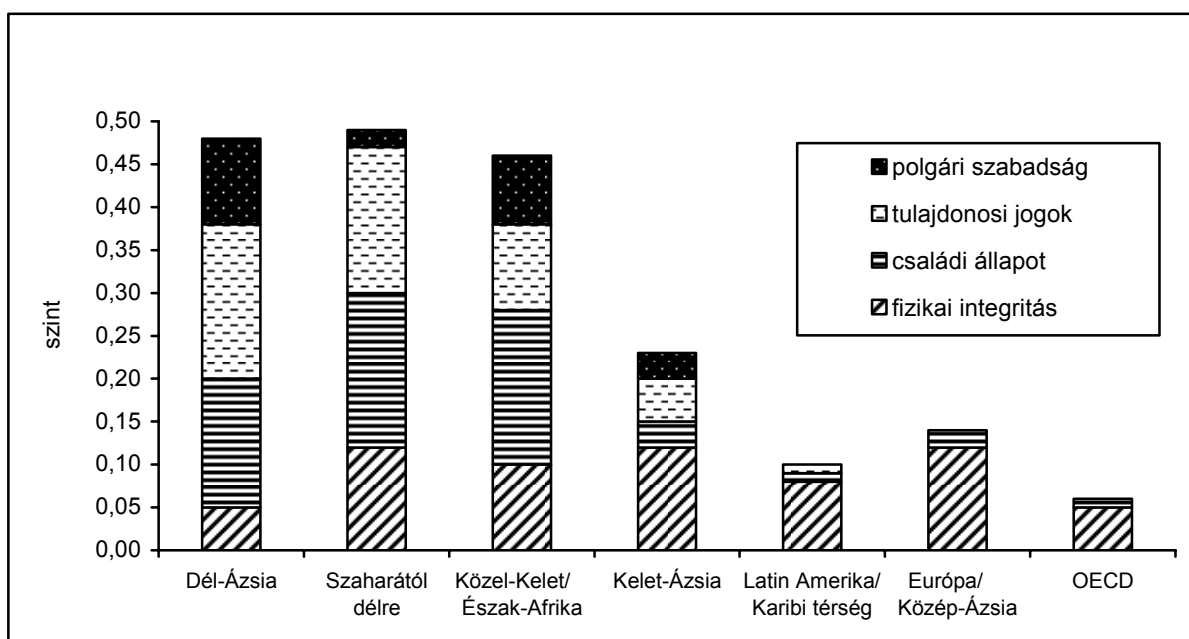
Társadalmi és kulturális hagyományok

Sok ember számára, különösen a fejlett országokban, a diszkrimináció elsősorban morális kérdés, amit elvi alapon szokás elutasítani. Arról kevesebb szó esik, hogy a nők aktív munkaerő-piaci részvételét akadályozó előítéleteknek súlyos gazdasági következményei is vannak. A fejlődő országok versenyképességének egyik legfontosabb tényezője, hogy mennyire sikerül a női munkavállalókat a munkaerő egészébe integrálni.

Az első lépés a jelenlegi állapot okainak a megértése. Ennek érdekében hozta létre az OECD Fejlesztési Központja azt az adatbázist, amelynek célja azoknak az akadályoknak a feltárása és elemzése, amelyek a nők gazdasági fejlődésének az útjában állnak. A GID (*Gender, Institutions and Development*) adatbázis 162 országra terjed ki, és a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés 50 mutatóját alkalmazza. Újszerűsége abban rejlik, hogy olyan intézményi változókat is magába foglal, mint a társadalmi normák követése a családon belül, amely a szegényebb országokban a diszkrimináció megjelenésének el-

sődleges közege (például fiatalok erőltetett házasságkötése, genitáliák megcsonkítása, öröklési korlátozások és tulajdonjogok).

Vegyük a diszkrimináció régiókénti és *fejlettségi szintenkénti* alakulását. A GID azt mutatja, hogy a legsúlyosabb diszkrimináció és elnyomás Dél-Ázsiában, Afrikának a Szahara alatti területein, a Földközi-tenger mellékén és az északi részein tapasztalható (1. ábra). A világ néhány leggazdagabb országában, például Szaúd-Arábiában, nagyon erős a diszkrimináció. Ugyanakkor Latin-Amerikában sok olyan ország van, amelyek jóval szegényebbek, de a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés mégis kevésbé érezhető. Levonhatjuk tehát a következtetést, hogy csupán a jövedelmek növelésével a helyzet nem orvosolható.

1. ábra Területi eltérések
(diszkrimináció a nőkkel szemben)

A GID azt is megmutatja, hogy a társadalmi intézmények milyen fontos szerepet játszanak a nők gazdasági helyzetének alakulásában. Minél diszkriminatívabbak ezek az intézmények, annál alacsonyabb a nők részvételi aránya a gazdaságban. Ha ehhez hozzávesszük még azt is, hogy a tulajdonjogoktól megfosztott nők nem igazán tudnak vállalkozásokat indítani, akkor a probléma világossá válik.

Vallási szempontok

A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetést vallási szempontok alapján is meg lehet határozni. A fejletlenség, valamint a szokásokhoz és vallási nézetekhez való szoros ragaszkodás persze együtt is előfordulhatnak, de ami igazán számít az az, hogy a normákat hogyan alkalmazzák, és hogyan intézményesülnek. Noha a vizsgálatok azt mutatják, hogy a nőkkel szembeni diszkriminációt szolgáló társadalmi normák kevésbé fontos szerepet játszanak a keresztény és buddhista országokban, egyes túlnyomóan keresztény afrikai és latin-amerikai országban mégis sok olyan szokás van érvényben, amely gyengíti a nők jogait.

Ezzel szemben egyes muzulmán országokban (Malajziában, Törökországban, Tunéziában és Marokkóban) az általános intézményi kereteken belül olyan változások mentek végbe, amelyek a korábbinál több jogot biztosítanak a nőknek a házasságkötés, a gyermekek felügyelete, a válás, az öltözködés és a vagyonszerzés terén. Ez arra utal, hogy a diszkriminációt anélkül is meg lehet szüntetni, hogy az alapvető vallási szokások és hitek csorbulnának.

Marokkótól és Tunéziától kezdve egyes dél-indiai államokig komoly erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a nők foglalkoztatását és tanulását – és ez által a gazdasági növekedésben való részvételüket – korlátozó intézményi kereteket megváltoztassák. Ezeknek az erőfeszítéseknek már mutatkoznak az eredményei: Tunéziában ma a bírák, orvosok és tanárok 30-50%-a nő, Indiában pedig a nők a politika és az üzleti élet legmagasabb szintjein tevékenykednek. Ezek azonban ma még viszonylag elszigetelt esetek, és a visszafejlődés jelei is tapasztalhatók.

Még Indiában is komoly bázisa van a fejlődéssel szembeni ellenállásnak, különösen az ország északi részén és a nagyvárosokba beköltözők körében, ahol előfordul, hogy a hozomány miatti viták miatt nőket gyilkolnak meg. A többség számára a változás tehát még mindig nagyon távoli.

A „több pénz” nem elég

Egyes fejlődéssel foglalkozó szakemberek mellett érvelnek, hogy több pénzre lenne szükség, például iskolaépítésekre. Ezzel csak az a probléma, hogy számos csillogó, új tanterem üresen állna, mivel a 12 év feletti lányokat a szülők egyszerűen nem engedik iskolába járni. Noha

csakugyan nagy szükség lenne több pénzre, ez a ráfordítás csak akkor térülne meg, ha a diszkrimináció alapjait is kezelnék. Ehhez valószínűleg intézményi és jogi reformokra, illetve a jelenlegi törvények szigorúbb betartására lenne szükség.

Indiában, például, a rendőrséget azzal vádolják, hogy nem vizsgálja ki a hozomány miatti gyilkosságokat, Kenyában pedig a helyi igazságszolgáltatás dokumentáltan nem alkalmazza azokat a törvényeket, amelyek előírják, hogy az örökösödésben a nőket egyenlő bánásmód illeti meg. Egyértelmű, hogy az intézmények és a törvények betartását segítő képzés fejlesztése elengedhetetlen a nemi egyenjogúság biztosításához.

Be kell vonni a férfiakat is

A nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemnek a férfiakra is ki kell terjednie. Sok reformprogram azért vallott kudarcot, mert csupán a nők szükségleteire összpontosított, és figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a nemi diszkrimináció olyan előnyöket teremt a férfiak számára, amelyekről nem egykönnyen mondanak le. Nagyon fontos, hogy a férfiakat bevonják a reformfolyamatba ösztönzők – esetleg anyagi ellentételezések – alkalmazásakor (Kenyában most zajlik egy ilyen társadalmi vita a nők örökösödési jogáról).

Bár vannak olyan országok, amelyek elutasítják a változást, a többség csatlakozott az ENSZ 1979. és 2000. évi egyezményéhez, amely a nőkkel szembeni diszkrimináció valamennyi formájának a felszámolására szólít fel. Tehát már nemcsak fontos feladat, de nemzetközi kötelezettség is azoknak az országoknak a támogatása, amelyek a nők egyenjogúsításáért küzdenek. A kérdés csak az, hogy hol és hogyan érdemes ezt a hatalmas munkát elkezdni.

Helyi kezdeményezés szükségessége

A jó minőségű adatbázisok összeállítása megfelelő kiindulási pont lehet. A GID-nek és a hasonló adatbázisoknak köszönhetően ma már legalább van némi képünk arról, mekkora mértékű a nőkkel szembeni diszkrimináció a világban. Ezek nélkül csupán elbeszélésekre vagy olyan háztartási statisztikai adatokra kellene hagyatkozni, amelyek nem alkalmasak a diszkrimináció mértékének meghatározására.

Gyakran a hátrányos megkülönböztetés már azelőtt megkezdődik, hogy a lánygyermek a világra jönnének. A közleműltben jelent meg egy cikk arról, hogy az elmúlt 20 év szelektív abortuszainak következté-

ben Indiában mintegy 10 millió nő „hiányzik” a népszerűségi adatokból. Több erőfeszítésre van szükség annak érdekében, hogy a releváns adatokat össze lehessen gyűjteni.

Addig is, amíg ez lehetségessé válik, maguknak a közösségeknek kell a változtatásokat elindítaniuk. Ezért fontos, hogy az adományozók együtt dolgozzanak a szakszervezetekkel, az üzleti vállalkozásokkal, az érdekvédelmi és szakmai szövetségekkel és a tanárokkal. Ezek a helyi szövetségesek segíthetnek nyomást gyakorolni a változás érdekében, megnyerni az emberek szélesebb körű támogatását és elosztatni a féltelmeiket. Csak a helyi törvényeket és szokásokat ismerők közreműködésével lehet a tartós diszkriminációt felszámolni. A helyi segítség révén az adományozók ösztönözhetik a női érdekképviselőket és szövetségeket létrehozására, és ingyenes képzést biztosíthatnak azoknak, akik ezeket összefogják. Szervezhetnek olvasóköroket, és mikrohitelket biztosíthatnak nők számára a mezőgazdaságtól és kézművességtől a szolgáltatásokig mindenféle vállalkozás beindítására.

A helyi hálózatok kiépítésével le lehet győzni a megrögzött társadalmi ellenállást, és át lehet alakítani az emberek gondolkodásmódját, miközben az adományozók segítséget kapnak ahhoz, hogy stratégiáikat a konkrét körülményekhez igazítsák. A falusi közösségekben rendkívül nagy terhek hárulnak a nőkre, miközben a magas kommunikációs és kereskedelmi költségek akadályozzák a fejlődést. A befektetések révén a munkaerő-kímélő technológiákba – köztük a kommunikációba – még a mindentől távol eső helyeken is támogatni lehet a diszkrimináció visszaszorításáért küzdő helyi erőfeszítéseket.

Nemzetközi nyitottság

A nagyobb nyitottság ösztönzése szintén segíthet abban, hogy a diszkriminációt fenntartó előítéleteket és bizalmatlanságot felszámolják. Az adományozók finanszírozhatnák a kulturális, oktatási és szakmai cse-reprogramekat azzal a feltétellel, hogy a segélyezett országok kormányai garantálják a nők nagyobb arányú részvételét. Beruházhatnának olyan célok elérésébe, mint a nemzetközi médiához való hozzáférés, bár a diszkrimináció elleni harcban a helyi média is fontos eszköz lehet.

Az OECD-tagországok a jelenleginél jóval többet tehetnének otthon is azért, hogy javuljanak a fejlődő világban élő nők gazdasági lehetőségei, különösen a kereskedelmi, befektetési és migrációs politikák révén. Segíteni lehet a helyzeten például olyan termékek vásárlásával is, amelyeknek az előállításában nagyobb mértékben vesznek részt, különösen,

mivel a tanulmányok azt igazolják, hogy az export ágazatban dolgozó nők munkakörülményei sokkal jobbak, mint a hazai piacra termelő vállalkozásoknál. A kormányok nagyobb mértékben segíthetnék elő a közvetlen külföldi beruházásokat, mivel a multinacionális cégeknél általában olyan társasági politikák vannak életben, amelyek tiltják a dolgozók megkülönböztetését nemi alapon.

A fejlődő országokba irányuló turizmus fellendítésével pedig egyrészt növelhetnék a helyi árbevételeket, másrészt fokozhatnák a célország társadalmi nyitottságát.

Még a fejlett világban is felszámolásra vár

A nemek közötti egyenlőtlenségek csökkentése nem egyszerű, de megvalósítható feladat. Ahhoz, hogy az ENSZ célkitűzései valóra váljanak, az adományozóknak a pénzsegélyeken túli megoldásokat kell keresnie. Következésképpen, érzékeny és nyitott stratégiák révén a nők jogait megtagadó, gazdasági pazarlást előidéző, és az országok fejlődési potenciálját korlátozó diszkriminációs jelenségek egy napon végleg eltűnhetnek.

Egyelőre azonban a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetést még a fejlett világban sem sikerült teljesen felszámolni. Legalább is erre a megállapításra jutott a Work and Women Commission (WWC – Nők és Munka Bizottság), amelynek ez év tavaszán jelent meg a régóta várt jelentése a férfiak és nők fizetése közötti különbségek okairól. A jelentés megállapítja, hogy nem egyszerűen arról van szó, hogy a nők azonos munkával kevesebbet keresnek a férfiaknál (a teljes munkaidőben dolgozó brit nők jelenleg óránként 17%-kal kevesebbet keresnek férfi társaiknál).

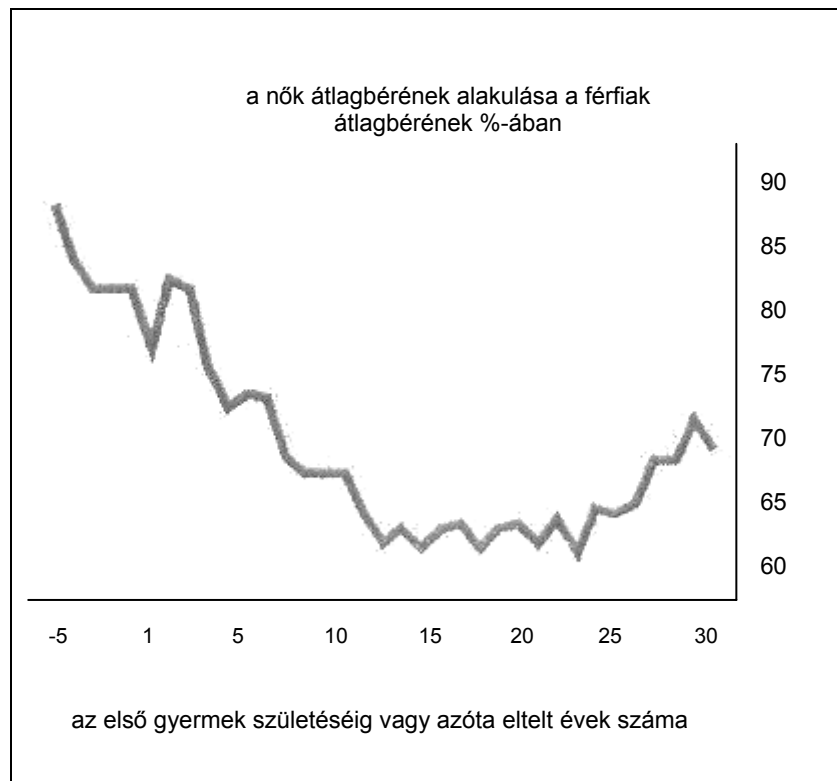
Az okok jóval mélyebben keresendők. A nők már a karrierjük kezdetén rossz döntéseket hoznak, a szülést követően pedig előrejutást nem biztosító részmunkaidős állásokat vállalnak, és ennek súlyos következményei vannak a további keresetükre. Az European Commission jelentése hasonló megállapításra jutott: az európai nők átlagosan 15%-kal keresnek kevesebbet a férfiaknál, míg Amerikában ez a különbség eléri a 20%-ot is.

Már a születéskor eldőli

A WWC felméréséből kiderül, hogy a fizetésbeli különbségeket okozó tényezők már korán jelentkeznek: a fiúk és a lányok más-más tárgya-

kat tanulnak az iskolában, és a fiúk által preferált tantárgyak fényesebb karriert tesznek lehetővé. Ezt követően pedig más végzettséget szereznek, és másfajta munkaköröket töltenek be. Ennek következtében a nők fizetése már karrierjük kezdetén is csak 91%-a a férfiakénak, még akkor is, ha ma már a nők általában magasabban képezettek.

A különbség egy alapvető biológiai ok – az anyaság – következtében később tovább mélyül (2. ábra). A gyermekes nők fizetése a gyermekes férfiakénak már csupán 67%-a. A számítások szerint az Egyesült Királyságban a 24 éves korukban gyermeket vállaló nők életük során összességében 564 000 GBP-vel kevesebbet keresnek gyermektelen társaiknál. Azok az anyák, akik nem akarják gyermekeiket egész napra gyermekmegőrző intézményekre bízni, többnyire nem találnak a képzettségüknek megfelelő részmunkaidős állást, és kénytelenek alacsonyabb szintű munkát vállalni vagy kimaradni a munkaerőpiacról. Ezzel egy olyan csapdába kerülnek, amelyből nincs kiút.

2. ábra Fájdalmas szülés

Vannak, akik erre azt mondják, hogy mindenkinek vállalnia kell döntéseinek következményeit. Ez azonban nem ilyen egyszerű: a fejlett gaz-

daságok előregedő népessége miatt ösztársadalmi érdek, hogy minél több nő vállaljon gyermeket, és ez a választás ne jelentsen számukra gazdasági hátrányt, és hogy elkerüljék az elszegényedést.

Összeállította: Csépan Lilla

Jütting, J.; Morrisson, C.: Development and discrimination. Winnng the battle. = OECD Observer, 2006. 254. sz. márc. p. 29–31.

The hand that rocks the cradle. = The Economist, 378. k. 8467. sz. 2006. márc. p. 33–34.

Jütting, J.; Morrisson, C.: L'égalité entre les sexes est un outil du développement. = Le Monde, 2006. jan. 13.

Mörtvik, R.; Spånt, R.: Does gender equality spur growth? = OECD Observer, 2005. 250. sz. júl.

www.oecd.org/dev

Lépjön Ön is új piacokra!

BME OMIKK

NEMZETKÖZI MARKETING

Mindenről, ami eladható,
Mindenkinek, aki vevő...

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
1011 Budapest, Gyorskocsi u. 5-7.
tel.: **457-5328** tel./fax: **457-5323**
mgksz@info.omikk.bme.hu